

ÖĞRETMENLERİN ÖĞRENCİ KONTROL İDEOLOJİLERİ

Selahattin TURAN*
Selda Can ALTUĞ**

Özet

Müdür ve öğretmenlerin öğrencileri kontrol stratejileri, okul ve sınıftaki yaşamın niteliğinde belirleyici olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin öğrenci kontrol ideolojilerini bazı değişkenler açısından incelemektir. Araştırmanın örneklemini, Eskişehir il merkezinde görev yapan 300 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Veriler, Yılmaz(2002) tarafından Türkçeye uyarlanan “Öğretmenlerin Öğrenci Kontrol İdeolojileri Ölçeği” ve araştırmacılar tarafından hazırlanan demografik bilgi formlarıyla toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerinin öğrenci kontrol ideolojilerinde cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, mezun olunan okul değişkenleri açısından farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Bulgular, öğretmenlerin öğrencilerin gösterdikleri davranış özelliklerine göre insancıl veya gözetimci kontrol ideolojilerinden birini kullandıklarını ve Türkiye’deki öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu, gözetimci öğrenci kontrol ideolojisine sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Öğrenci kontrol ideolojisi, gözetimci öğrenci kontrol ideolojisi, insancıl öğrenci kontrol ideolojisi.

Abstract

Teachers’ Student Control Ideologies

The student control strategies of principal and teachers determine the tone of the quality of life in schools. The purpose of this study was to examine the classroom teachers’ student control ideology as perceived by teachers in Turkish public elementary schools. Data were collected from 300 teachers in 30 Turkish public elementary schools via questionnaires and demographical information forms. Frequency tables and t-test technique were employed to analyze the data. The result of the study indicate that teachers’ student control strategies differ in terms of their gender, year of teaching, the school which they graduated, professional seniority and the number of students in their classroom. Furthermore, the results of the study indicate that teachers use the humanist or custodial control ideology depending on their student behavior characteristics. The paper concludes some recommendations for further study and practice.

Key Words: Pupil control ideology, custodial control ideology, and humanistic control ideology.

---

* Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi

** Sınıf Öğretmeni, Kulaksız Şehit Doğan Yerlikaya İlköğretim Okulu

Giriş

Öğrenci kontrol ideolojisi konusundaki çalışmaları, 1960'lı yılların başlarında, bir yılı aşkın süre boyunca okulların kantin, dinlenme ve öğretmen odaları gibi izlenebilirliği oldukça yoğun alanlarında yüzlerce saat süren gözlem ve kayıtlar yapılarak, öğrenci-öğretmen, öğretmen-öğretmen ve müdür-öğretmen etkileşimlerini etraflıca inceleyen etnografik çalışmalarla başlamıştır(Appleberry ve Hoy, 1969; Bean, 1974; Blankenship ve Hoy, 1974; Helsel, 1976; Hoy, 1967, 1968, 1969, 1972, 1978, 1982, 1994, 2001; Leppert ve Hoy, 1972; Lunenberg, 1983, 1991a, 1991b, 1992, 2001; Willower ve Jones, 1963, 1965, 1967; Willower, Eidell, Hoy, 1967). Konu ile ilgili araştırmalar, müdür ve öğretmenlerin öğrencilerin kontrolü konusunda zaman içinde ortak inançlar geliştirdiklerini ve bunların öğrencilerin okul niteliği hakkındaki görüşleriyle davranışlarını tahmin etmede belirleyici olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, öğrenci kontrolü konusundaki inançlar, nitelikli okul yaşamı ve pozitif okul iklimi oluşturmada önemli rol oynamaktadır(Hoy ve Henderson, 1983; Hoy ve Sweetland, 2000; Finkelstein, 1998; Lunenberg ve Schmidt, 1989). *Öğrenci kontrolü konusundaki otoriter eğilim ve stratejiler, öğrencinin negatif sınıf niteliği, olumsuz okul algısı ile niteliksiz okul yaşamının inşasında olduğu kadar otoriter kişiliğin oluşmasında da belirleyici olmaktadır.* Kişiliğimizi büyük oranda, aile, okul ve toplum içindeki ilişkilerimiz aracılığı ile inşa ederiz. Otoriter öğretmen kişiliği, öğretmen öğrenci ilişkileriyle nitelikli okul yaşamı ve deneyimi oluşturmada da belirleyici olmaktadır(Deibert ve Hoy, 1977; Denig, 1989; Moretz, 1997; Morrison, Wilcox, Madrigal ve McEwan, 1997; Morrison, Wilcox, Madrigal, Roberts ve Hintze, 1999; Nachtsheim ve Hoy, 1976; Packard, 1989; Saad, 1993). Öğrencilerin kontrolü konusunda, öğretmen ve müdürler tarafından paylaşılan bu ortak inanç ve değerler zamanla okul kültürünün baskın bir niteliği haline gelmektedir. Bir başka ifadeyle, öğrenci kontrolü, okul sistemine, öğretmen-öğrenci, müdür-öğretmen ilişkilerine anlam katan ve bu bağlamda okul yaşamının en baskın motifi ve teması olmaktadır. Okul, doğası gereği bir egemenlik kurma ve toplumsal itaati içselleştirme yeridir. Yapılan araştırmalar, okulların temel özelliğinin emir ve kontrol olduğunu göstermektedir.

Öğrenci kontrol ideolojisi, okulun sosyal yapı, kültür ve ikliminin belirleyici bir temasıdır(Willower ve Jones, 1970; Gaffney, 1996). Otoritenin baskın olduğu okul ve sınıflarda, öğretmen ile öğrenci arasında üstü örtük bir egemenlik savaşı vardır. Bu savaşta, çoğu zaman kaybeden öğrenci, kazanan öğretmendir. Bu araştırmada, okullarda öğretmenlerin kullandıkları “gözetimci öğrenci kontrol ideolojisi” ile “insancıl öğrenci kontrol ideolojisi” incelenmiştir. Bu iki öğrenci kontrol ideolojinin temel özellikleri Tablol'de verilmiştir.

Tablo 1: Gözetimci ve İnsancıl Öğrenci Kontrol İdeolojilerinin Karşılaştırılması

GÖZETİMCİ ÖĞRENCİ KONTROL İDEOLOJİSİ	İNSANCIL ÖĞRENCİ KONTROL İDEOLOJİSİ
1. Öğrenci davranışı, kontrol edilir.	1. Kendi kendini disipline etme ve kontrol esastır.
2. Öncelikli olan düzen ve istikrarı sürdürmektir.	2. Öğrenme ve davranış, psikolojik bağlamda değerlendirilir.
3. Öğrenciler, kontrol edilmesi gereken varlıklardır.	3. Kişiler arası ilişkiler, samimi ve dostçadır.
4. Kötü davranış, normatif ahlaki ilkelere göre değerlendirilir.	4. Öğrencinin kendi iradesi ile karar vermesi önemlidir.
5. Öğretmen, kötü davranışı kişisel hakaret olarak algılar.	5. Öğretmen, kötü davranışı kişisel hakaret olarak algılamaz.
6. İletişim tek taraflı ve yukarıdan aşağıya doğrudur.	6. İletişim, çift taraflı ve yukarı doğrudur.
7. Öğrenciye güvenmemek esastır.	7. Güven, saygı ve hoşgörü ön plandadır.

Gözetimci Öğrenci Kontrol İdeolojisi: Gözetimci ideoloji; emir, talimat ve yönetmeliklerin uygulanmasını ön plana çıkaran kontrollü bir sınıf ve okul anlayışına göndermede bulunur. Okul, kuralların uygulanması için güç ve otorite kullanır(Willower ve diğerleri, 1973). Bu tür okullarda; emirlerin uygulanması ve öğrenci kontrolü esastır. Öğrencilere, güvenilmez. Öğrenciyi yargulamakta, öğrencilerin görünüşü, davranış şekilleri ve ailesinin statüsü belirleyicidir. Bu bakış açısına göre öğrenciler, katı yaptırımlarla kontrol edilmesi gereken kişilerdir. Gözetimci öğrenci kontrol ideolojisinin egemen olduğu okul ve sınıflarda; düzenin ve istikrarın korunması, okul ve sınıfta resmi ilişkilerin tercih edilmesi, ceza merkezli davranış ve öğrencilere güvensizlik görülür(Cicmanec ve diğerleri, 2001; Packard, 1989).

İnsancıl Öğrenci Kontrol İdeolojisi: Bu bakış açısı, öğrencinin doğru davranışta bulunacağını varsayar. Okul, bir yaşama alanıdır. Eğer öğrenci yanlış davranışta bulunuyorsa, söz konusu davranışları düzeltmek için dış etkiden çok öğrencinin iç gönül dünyasını eyleme geçirmek gerekir. Öğrencinin kendi kendini disipline etmesi önemlidir. İnsancıl ideoloji, öğrencileri olduğu gibi kabul eder, onlara güvenir ve kendi sorumluluklarını alabileceklerine inanır(Willower; Eidell; Hoy; 1973; Lunenberg, 1984, 1991a, 1991b, 1992).

İnsancıl öğrenci ideolojisinin egemen olduğu okullarda, çift yönlü diyaloga dayalı demokratik bir atmosfer söz konusudur. Bireysel ihtiyaçlar kadar, bunların karşılanması için yaratılan pozitif okul atmosferi de önemlidir. Özetle, insancıl kontrol ideolojisinin egemen olduğu okullarda şu hususlar dikkat çeker: (a) Öğrencilere güven esastır, (b) öğrenciler, kendi kendilerini disipline edebilir, (c) Öğrencilerin bireysellikleri önemlidir. Bu çalışmanın amacı, öğretmenlerin öğrenci kontrol ideolojilerini bazı demografik değişkenler açısından analiz etmektir. Bu temel amaca bağlı olarak, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. İlköğretim okullarında görev yapan sınıf öğretmenlerinin öğrenci kontrol ideolojileri boyutlarından; gözetimci öğrenci kontrol ideolojisi ile insancıl öğrenci kontrol ideolojisini yansıtan davranışlarına sahip olma derecesine ilişkin görüşleri nelerdir?

2. Öğretmenlerin öğrenci kontrol ideolojilerini yansıtan davranışlarına ilişkin görüşleri öğretmenlerin cinsiyetlerine, yaşlarına, mesleki kıdemlerine, mezun oldukları okula, okutmakta oldukları sınıfa, sınıftaki öğrenci sayısına göre değişmekte midir?

Yöntem

Araştırmanın örneklemini, Eskişehir il merkezinde tesadüfi örneklem yöntemiyle belirlenen 30 ilköğretim okulunda görev yapan 300 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri, 2006–2007 öğretim yılı Eskişehir il merkezinde bulunan ilköğretim okullarında görev yapan sınıf öğretmenlerinden anket aracılığıyla toplanmıştır. Anketin birinci bölümde, kişisel bilgiler olarak ifade edilen sınıf öğretmenlerinin cinsiyetleri, yaşları, öğretmenlikteki kıdemleri, en son mezun oldukları okulları ve okutmakta oldukları sınıfları belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Anketin ikinci bölümde, öğretmenlerin öğrenci kontrol ideolojilerini belirlemek için 20 soruya yer verilmiştir. Öğretmenlerin kontrol eğilimlerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi için beşli Likert tipi ölçeği kullanılmıştır. Bu araştırma kapsamında, Yılmaz(2002) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan “Öğrenci Kontrol İdeolojileri” ölçeği kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeğin alfa güvenirlik düzeyi 0,61 olarak hesaplanmıştır. Sınıf öğretmenlerinin öğrenci kontrol ideolojilerine ilişkin görüşlerinin cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, mezun olunan okul ve okutmakta oldukları sınıf değişkenleri bakımından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla t-testi, ikiden çok küme karşılaştırmalarında ANOVA, farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için ise Tukey testi uygulanmıştır.

Bulgular

Çalışmanın örneklemini oluşturan sınıf öğretmenlerinin demografik özelliklerine ilişkin dağılımlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

ÖZELLİK	ÖĞRETMEN SAYISI	YÜZDE (%)
CİNSİYET		
Kadın	184	61,3
Erkek	116	38,7
YAŞ		
30 yaş ve daha az yaş	45	15,0
31-40 yaş	134	44,7
41-50 yaş	98	32,7
51 yaş ve +	23	7,7
KIDEM		
5 yıl ve aşağı yıl	22	7,3
6-10 yıl	87	29,0
11-15 yıl	56	18,7
16-20 yıl	58	19,3
20 yıl ve +	77	25,7
MEZUN OLUNAN OKUL		
Ön Lisans	43	14,3
Eğitim Fakültesi	102	34,0
Eğitim Yüksekokulu	39	13,0
Eğitim Enstitüsü	25	8,3
Diğer	91	30,3
OKUTULAN SINIF		
1. Sınıf	60	20,0
2. Sınıf	64	21,3
3. Sınıf	57	19,0
4. Sınıf	58	19,3
5. Sınıf	61	20,3
ÖĞRENCİ SAYISI		
20 ve daha az	16	5,3
21-30 öğrenci	123	41,0
31-40 öğrenci	142	47,3
40 ve +	19	6,3

Gözetimci Öğrenci Kontrol İdeolojisine İlişkin Bulgular:

Öğretmenlerin sınıflarında uyguladıkları gözetimci öğrenci kontrol ideolojisine yönelik betimsel istatistiklere Tablo 3'te verilmiştir. Öğretmenlerin gözetimci öğrenci kontrol ideolojilerini yansıtan davranış özellikleri açısından, “öğrencilerin oturma düzenleri, okul müdürünün öğretmenleri destekleme düzeyleri, öğrencilerin okul içinde gruplar oluşturmaları, okul politikalarında etkileri, öğrencilerin kullandıkları dil, izinsiz ders dışına çıkma, öğretmen ve öğrencilerin okuldaki statülerinin farklı olmasının hatırlatılması, okula ve okul eşyalarına zarar veren öğrencilerin cezalandırılması ve öğrencilerin öğretmenlerini kötü gösterme amaçlı davranışlarda bulunması” maddelerine “katılıyorum” derecesinde katıldıklarını göstermektedir.

“Öğrencilerin yardım almadan problemlerini çözemedikleri, öğretmenlerine karşı gelen öğrencilerin öğretmenin sert bir tutum sergilemesinin doğru bir yaklaşım olduğu, göreve yeni başlayan öğretmenlerin öğrenciler üzerinde yeterli kontrolü sağlayamadıkları, öğrencilerin öğretmenlerin ifadelerine muhalefet etmelerine izin verilmemesi, öğrencilerin kurallara uymasının kendilerine özgü kararlar vermelerinden daha önemli olduğu ve öğrencilerin sınıf içinde uygulanan tutumun demokratik mi yoksa baskıcı mı olduğunu bilmedikleri” yönündeki maddelerde ise, tercihlerin çoğunlukla “katılmıyorum” seçeneğinde yığılma gösterdiği görülmektedir.

Tablo 3: Gözetimci Öğrenci Kontrol İdeolojisine İlişkin Betimsel İstatistikler

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum		$\bar{X}$	SS
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
	1. Öğrenciler, öğretmenlerinin gösterdikleri yerde oturmalı.	27	9	133	44,2	28	9,3	94	31,3	18		
2. Öğrenciler problemlerini yardım Almadan çözemezler.	9	3	56	18,6	49	16,3	151	50,3	35	11,6	2,51	1,01
3. Öğretmenlerine karşı gelen öğrencilere, sert bir tutum göstermesi doğru bir yaklaşımdır.	12	4	26	8,6	36	12	172	57,3	54	16	2,23	,97
4. Göreve yeni başlayan öğretmenler öğrenciler, üzerinde yeterli kontrolü	5	1,6	33	11	33	11	173	57,6	56	18,6	2,19	,92

sağlayamazlar.

5. İyi müdür, öğrencilerin disiplin altına alınmasında öğretmenlerini kayıtsız şartsız destekleyen müdürdür.	7	14	157	52,3	33	11	35	11,6	3	1	2,98	1,26
6. Öğrencilerin öğretmenlerin ifadelerine muhalefet etmelerine izin verilmemelidir.	42	14	77	25,6	47	15,6	102	34	32	10,6	2,29	1,04
7. Öğrencilerin kurallara uyması kendilerine özgü kararlar vermelerinden daha önemlidir.	9	3	46	15,3	28	9,3	159	53	58	19,3	2,61	1,13
8. Öğrencilerin okul içinde grup Oluşturmaları normaldir, ancak bu gruplar okul politikalarında etkili olmamalıdır.	27	9	156	52	57	19	53	17,6	7	2,3	3,28	1,05
9. Eğer öğrenciler okulda argo bir dil kullanırlarsa bu durum öğretmenler tarafından ahlaki bir saldırı olarak kabul edilmelidir.	43	14,3	124	41,3	48	16	75	25	10	33,3	2,82	1,07
10. Eğer öğrenciler derste lavaboya izinsiz giderlerse bunu kötüye kullanabilirler.	110	36,6	132	44	30	10	21	7	7	2,3	3,54	1,09
11. Öğrencilerle okuldaki statülerinin farklı olduğu öğrencilere hatırlatılmalıdır.	27	9	129	43	60	20	71	23,6	13	4,3	3,69	1,04
12. Okuldaki eşya veya binaya arar veren öğrenciler ciddi şekilde cezalandırılmalıdırlar.	115	38,3	154	51,3	15	5	15	5	1	0,3	2,81	1,13
13. Öğrenciler sınıf içinde uygulanan tutumun demokratik mi baskıcı mı olduğunu kavrayamazlar.	17	5,6	79	26,3	59	19,6	125	41,6	20	6,6	2,03	,91
14. Öğrenciler öğretmenleri kötü göstermek için kötü davranışlarda bulunurlar.	53	17,6	138	46	37	12,3	64	21,3	8	2,6	2,12	,97

İnsancıl Öğrenci Kontrol İdeolojisine İlişkin Bulgular:
Öğretmenlerin insancıl öğrenci kontrol ideolojilerine yönelik görüşleriyle ilgili bulgulara Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4: İnsancıl Öğrenci Kontrol İdeolojisine İlişkin Betimsel İstatistikler

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum		$\bar{X}$	SS
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
	1. Öğretmenler, öğrenciler tarafından eleştiriliyorsa öğretme yöntemlerini değiştirmeyi düşünmelidirler.	17	5,6	67	22,3	38	12,6	139	46,3	39	13	3,86
2. Öğrenciler, öğrendikleri konuları hemen uygulamasalar bile konuların öğretilmesi uygun davranıştır.	50	16,6	87	29	33	11	83	27,6	47	15,6	3,47	,96
3. Öğrencilere ayrılan zamanın büyük bölümünde rehberlik ve öğrenci etkinlikleri olmalı, bilgi aktarımına daha az zaman ayrılmalıdır.	55	18,3	162	54	29	9,6	43	14,3	11	3,6	3,38	1,10
4. Öğrencilere arkadaşça davranmak, Genellikle öğretmen öğrenci arasında yakın bir ilişkiye neden olur.	22	7,3	75	25	59	19,6	114	38	30	10	4,05	,97
5. Öğrencilere başkalarının gözetimi olmadan iş yapma konusunda güvenilmelidir.	4	1,3	27	9	25	8,3	162	54	82	27,3	4,22	,78
6. Öğrencilerin çok azı kötüdür ve buna göre davranılmalıdır.	5	1,6	31	10,3	39	13	145	48,3	80	26,6	3,03	1,38

Tablo 4 incelendiğinde, insancıl öğrenci kontrol ideolojilerini yansıtan davranış özellikleri açısından öğretmenlerin, “eğer öğrenciler tarafından eleştiriliyorsa öğretme yöntemlerini değiştirmeyi düşünmelidirler, öğrencilere arkadaşça davranmak, genellikle öğretmen-öğrenci arasında yakın bir ilişkiye neden olur, öğrencilere başkalarının gözetimi olmadan iş yapmaları konusunda güvenilmelidir ve öğrencilerin çok azı kötüdür ve ona göre davranılmalıdır” maddelerinde genellikle “katılmıyorum”; öğrenciler

“öğrendikleri konuları hemen uygulamasalar bile konuların öğretilmesi uygun davranıştır ve öğrencilere ayrılan zamanın büyük bölümünde rehberlik ve öğrenci etkinlikleri olmalı, bilgi aktarımına daha az zaman ayrılmalıdır” görüşlerine ise çoğunlukla “katılıyorum” seçeneklerinde yığılma gösterdikleri görülmektedir.

Cinsiyet ve Öğrenci Kontrol İdeolojisi: Öğretmenlerin öğrenci kontrol ideolojilerine yönelik görüşlerinin cinsiyet değişkeni açısından farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen t-testi sonuçları Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: Cinsiyet ve Öğrenci Kontrol İdeolojisi İlişkin Bulgular

Madde	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	t	p
Madde-4	Bayan	184	2,103	0,85	-2,141	0,0033*
	Erkek	116	2,336	1,01	-2,060	0,041*
Madde-6	Bayan	184	3,323	1,24	4,469	0,000*
	Erkek	116	2,586	1,18	4,516	0,000*
Madde-12	Bayan	184	3,456	0,979	3,567	0,000*
	Erkek	116	3,017	1,126	3,456	0,001*

* $p < 0,001$

Tablo 5 incelendiğinde, cinsiyet değişkenine göre; ‘göreve yeni başlayan öğretmenlerin öğrenciler üzerinde yeterli kontrolü sağlayamadıkları’ ve ‘en iyi müdürün öğrencileri disiplin altına almada kendilerini kayıtsız şartsız destekleyen müdür olduğu’ düşüncesinde bayan öğretmenler lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir. ‘Öğrencilerin okul içinde gruplar oluşturmaları normaldir. Ancak bu gruplar okul politikalarında etkili olmamalıdır’ görüşü açısından ise erkek öğretmenler lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Elde edilen sonuç, bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlere oranla göreve yeni başlayan meslektaşlarının öğrenci kontrolü açısından daha başarılı olacaklarına inandıklarını göstermektedir. Aynı zamanda bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre disiplin konusunda kendilerine destek veren müdürleri daha çok tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, öğrencilerin okul içinde gruplar oluşturmalarının ve bu grupların okul politikalarında etkili olmaması yönünde erkek öğretmenler bayan öğretmenlere göre daha farklı düşünmektedirler.

Yaş ve Öğrenci Kontrol İdeolojisi: Öğretmenlerin öğrenci kontrol ideolojilerine yönelik görüşlerinin yaş değişkeni açısından farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi(ANOVA) sonuçları Tablo 6’da verilmiştir. Tablo 6’ya göre, öğretmenlerin yaş değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık, 51 yaş ve üzerindeki öğretmenlerle diğer yaş gruplarındaki öğretmenler arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Farklılık, 51 yaş ve üzeri yaşa sahip öğretmenler lehinedir. Bulguya dayalı olarak, 51 yaş ve üzeri yaşa sahip olan öğretmenler diğer yaş gruplarındaki öğretmenlere oranla daha gözetimci bir anlayışa sahip oldukları söylenebilir. Yaş değişkenine göre öğretmenlerin, ‘öğrenciler öğretmenlerin söyledikleri yerde oturmalıdırlar’ görüşlerine yönelik anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Anlamlılığın hangi gruplar arasından kaynaklandığını belirlemek için yapılan Tukey HSD testi sonuçlarına göre ise seçenekler arasında istatistiksel anlamda bir fark bulunmamıştır.

Tablo 6’ya göre öğretmenlerin yaşları ile ‘göreve yeni başlayan meslektaşlarının öğrenciler üzerinde yeterli kontrolü sağlamalarına’ yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sözkonusu durum, 51 yaş ve üzerindeki öğretmenlerle diğer yaş grupları arasındaki farklardan kaynaklanmaktadır. 51 yaş ve üzeri yaşa sahip öğretmenler diğer yaş grubundaki öğretmenlere göre göreve yeni başlayan öğretmenlerin öğrenci kontrolünü sağlayamayacaklarına yönelik olarak daha olumsuz düşünceler taşımaktadırlar. Bulguya dayalı olarak öğretmenlerin yaşları ilerledikçe göreve yeni başlayan öğretmenleri daha deneyimsiz ve öğrenci kontrolü açısından yetersiz oldukları düşüncesinden kaynaklandığı söylenebilir. Tablo 6’da öğretmenlerin, ‘öğrenciler derste izinsiz olarak lavaboya giderlerse bu ayrıcalığı kötüye kullanabilirler’ algısı ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu fark, 31-40 yaş ve 41-50 yaş öğretmenleri ile 30 yaş ve daha az yaş grubundaki öğretmenler arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. 31-40 yaş ile 41-50 yaş arası öğretmenler 30 yaş ve daha az yaş grubundaki öğretmenlere oranla öğrencilere yönelik düşünceleri bakımından daha fazla olumsuz düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Bu duruma 31-40 ve daha üst yaş grubundaki öğretmenlerin öğrencileri daha iyi tanıdıklarına inanmaları ve öğrencilere yönelik güvenlerinin eksik olmasının neden olduğu söylenebilir.

Tablo 6: Yaş ve Öğrenci Kontrol İdeolojisine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Maddeler	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi	Fark Çıkan Gruplar
Madde-1: Gruplar arası	10,527	3	3,509	2,693	,046	
Grup içi	385,643	296	1,303			
Toplam	396,170	299				
Madde-4: Gruplar arası	6,781	3	2,260	2,698	,046	1-4 3-4
Grup içi	248,005	296	,838			
Toplam	254,787	299				
Madde-15: Gruplar arası	13,876	3	4,625	3,998	,008	1-2 1-3
Grup içi	342,471	296	1,157			
Toplam	356,347	299				
Madde-20: Gruplar arası	13,732	3	4,577	5,019	,002	1-4 2-4
Grup içi	269,948	296	,912			3-4
Toplam	283,680	299				

Kıdem ve Öğrenci Kontrol İdeolojisi: Öğretmenlerin öğrenci kontrol ideolojilerine yönelik görüşlerinin kıdem değişkeni açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi(ANOVA) sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: Kıdem Değişkenine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Maddeler	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi	Fark Çıkan Gruplar
Madde-15:	15,283	4	3,821	3,305	,011	1-4
Gruplar arası	341,063	295	1,152			2-4
Grup içi Toplam	356,347	299				
Madde-20:	12,592	4	3,148	3,426	,009	3-5
Gruplar arası	271,088	295	,919			
Grup içi Toplam	283,680	299				

$p < 0,05$

Tablo 7 incelendiğinde öğretmenlerin, ‘öğrenciler derste izinsiz olarak lavaboya giderlerse bu ayrıcalığı kötüye kullanabilirler’ düşüncesi ile mesleki kıdemleri arasında anlamlı bir fark bulunduğu görülmektedir. Bu fark, 16-20 yıl mesleki kıdeme sahip olan öğretmenler ile 1-5 yıl ve 6-10 yıl mesleki kıdeme sahip öğretmenler arasındaki farklardan kaynaklanmaktadır. 16-20 yıl mesleki kıdeme sahip olan öğretmenler diğer mesleki kıdeme sahip olan öğretmenlere göre öğrencilere yönelik olarak daha negatif düşünce taşımaktadırlar. Bu duruma meslekte daha fazla kıdeme sahip olan öğretmenlerin daha az kıdemdeki öğretmenlere oranla deneyimlerinin daha fazla olması, öğrenciler hakkında daha fazla bilgiye sahip olmaları ve geleneksel eğitim anlayışına yönelik düşüncelerinin olması sebep olabilir. Tablo 7’ye göre, ‘öğrenciler öğretmenlerini kötü göstermek için kötü davranışlarda bulunurlar’ düşüncesi ile öğretmenlerin kıdem değişkenleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark, 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip olan öğretmenler ile 11-15 yıl mesleki kıdeme sahip olan öğretmenler arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Bulguya dayalı olarak, 11-15 yıl mesleki kıdeme sahip olan öğretmenler 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip olan öğretmenlere oranla öğrencilerin öğretmenlere karşı bilerek ve isteyerek kötü davranışlar gösterdiklerini düşünmektedirler. Bu duruma 11-15 yıl mesleki kıdeme sahip olan öğretmenlerin mesleki yetersizliklerinin neden olduğu söylenebilir.

Mezun Olunan Okul ve Öğrenci Kontrol İdeolojisi: Öğretmenlerin öğrenci kontrol ideolojilerine yönelik görüşlerinin mezun olunan okul değişkeni açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Mezun Olunan Okula Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Maddeler	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi	Fark Çıkan Gruplar
Madde-6:						
Gruplar arası	21,667	4	5,417	3,525	,008	1-2
Grup içi	453,250	295	1,536			2-3
Toplam	474,917	299				
Madde11:						
Gruplar arası	16,831	4	4,208	3,370	,010	3-4
Grup içi	368,316	295	1,249			
Toplam	385,174	299				
Madde12:						
Gruplar arası	16,588	4	4,147	3,838	,005	2-3
Grup içi	318,759	295	1,081			3-4
Toplam	335,347	299				
Madde15:						
Gruplar arası	20,209	4	5,052	4,434	,002	
Grup içi	336,137	295	1,139			
Toplam	557,667	299				
Madde17:						
Gruplar arası	12,938	4	3,235	3,046	,017	2-5
Grup içi	313,232	295	1,062			
Toplam	326,170	299				
Madde19:						
Gruplar arası	11,496	4	2,874	3,544	,008	1-4
Grup içi	239,234	295	0,811			2-4
Toplam	250,730	299				4-5

$p < 0,05$

Tablo 8 incelendiğinde mezun oldukları okul değişkenine göre öğretmenlerin; ‘en iyi müdürün öğrencilerin disiplin altına alınmasında kendilerini kayıtsız şartsız destekleyen’ müdür’ olduğuna yönelik görüşleri ile mezun oldukları okul arasında anlamlı bir fark vardır. Anlamlılığın hangi gruplar arasından kaynaklandığını belirlemek için yapılan Tukey HSD testi sonuçlarına göre bu farklılık eğitim fakültesi mezunları ile açık öğretim fakültesi mezunları ve eğitim yüksekokulu mezunları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı görülmüştür. Bulgulara dayalı olarak, açık öğretim fakültesi mezunları ile eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenlerinin eğitim fakültesi mezunları öğretmenlerine göre daha düşük oranda okul müdürünün kendilerine öğrencilerin disiplin altına alınmasında yardımcı olmasını istedikleri söylenebilir. Tablo 8’e göre öğretmenlerin mezun oldukları okul ile öğrencilerin kurallara uymaları kendilerine özgü kararlar vermelerinden daha önemlidir görüşü arasında eğitim enstitüsü ile eğitim yüksekokulu öğretmenleri arasında anlamlı bir farkı oluşturduğu görülmektedir. Bu fark, eğitim enstitüsü mezunu olan öğretmenler lehine anlamlıdır. Bulguya dayalı olarak öğretmenlerin eğitim aldıkları yıl düşünüldüğünde; o dönemde öğrencilerin kurallara uymaları konusunda geleneksel eğitim anlayışının daha yaygın olmasının neden olduğu söylenebilir.

Tablo 8’e göre, ‘öğrencilerin okul içinde gruplar oluşturmaları normaldir ancak bu gruplar okul politikalarında etkili olmamalıdır’ görüşü ile öğretmenlerin mezun oldukları okul değişkenleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark, eğitim yüksek okulu mezunları ile eğitim fakültesi ve eğitim enstitüsü mezunları arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Bulguya dayalı olarak, eğitim yüksek okulu mezunlarının eğitim fakültesi ve eğitim enstitüleri mezunlarına oranla öğrencilerin sosyal gruplar etrafında görüş bildirmelerinin ve bu görüşlerin okul politikalarında etkili olmasının herhangi bir sorun yaratmayacağı yönünde görüşleri olduğu söylenebilir.

Tablo 8’de öğretmenlerin, ‘öğrenciler derste izinsiz olarak lavaboya giderlerse bu ayrıcalığı kötüye kullanabilirler’ düşüncesi ile mezun oldukları okulları arasında anlamlı bir fark bulunduğu görülmektedir. Bu fark, eğitim yüksek okulu ile eğitim fakültesi ve diğer fakülte mezunları arasındaki farklardan kaynaklanmaktadır. Eğitim yüksek okulu mezunu öğretmenleri eğitim fakültesi ve diğer fakülte mezunlarına oranla öğrencilerin derste izinsiz olarak lavaboya gittiklerinde bu ayrıcalığı kötüye kullanacakları yönünde daha düşük yargıya sahiptirler. Bu duruma eğitim yüksek okulu mezunu öğretmenlerinin öğrencilere yönelik daha olumlu değer yargısı taşımalarının neden olduğu söylenebilir. Tablo 8’e göre, öğretmenlerin statülerinin öğrencilere hatırlatılması düşüncesi ile öğretmenlerin mezun oldukları okul değişkeni arasında eğitim fakültesi mezunları ile diğer fakülte mezunları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bulguya dayalı olarak, diğer fakülte mezunları eğitim fakültesi mezunu öğretmenlere göre

statülerinin öğrencilere hatırlatılması görüşüne daha az katılmaktadırlar. Bu duruma eğitim fakültesi mezunu olan öğretmenlerin geleneksel eğitim anlayışından kopamadıkları, öğretmen-öğrenci iletişiminin düzeyini belirleyemedikleri ve öğrencilerle aralarında mutlak bir mesafe bırakmak istemeleri neden olarak gösterilebilir. Tablo 8 incelendiğinde, öğrenciler sınıf içindeki tutumun demokratik mi yoksa baskıcı mı olduğunu kavrayamazlar düşüncesi ile öğretmenlerin mezun oldukları okul arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Tukey HSD testi sonucunda bu farklılığın, eğitim enstitüsü mezunları ile A.Ö.F mezunları, eğitim fakültesi mezunları ve diğer fakülte mezunları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı saptanmıştır. Eğitim enstitüsü mezunları açıklanan fakülte mezunlarına oranla bu görüşe daha düşük değerde katılmaktadırlar. Bulgulara dayalı olarak eğitim enstitüsü mezunları; öğrencilerin sınıf içinde uygulanan tutumun demokratik mi yoksa baskıcı mı olduğunu kavrayamayacakları yönünde görüş bildirmişlerdir.

Sınıftaki Öğrenci Sayısı ve Öğrenci Kontrol İdeolojileri: Öğretmenlerin öğrenci kontrol ideolojilerine yönelik görüşlerinin sınıftaki öğrenci sayısı değişkeni açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi(ANOVA) sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Sınıflarındaki Öğrenci Sayısına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

MADDELER	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi	Fark Çıkan Gruplar
Madde-1: Gruplar arası	10,056	3	3,352	2,980	,032	1-2
Grup içi						
Toplam	332,930	296	1,125			1-3
	356,347	299				1-4

$p < 0,05$

Tablo 9’a göre, ‘eğer öğrenciler okulda kaba veya argo bir dil kullanırlarsa bu durum öğretmenler tarafından ahlaki bir saldırı olarak kabul edilmelidir’ görüşü ile öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenci sayısı 20 ve daha az öğrenci ile diğer öğrenci sayıları arasında 20 ve daha az öğrenci lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bulguya dayalı olarak, sınıflarında 20 ve

daha az öğrenciye sahip olan öğretmenlerin öğrencilerin davranışlarından haberdar olmak ve denetlemek açısından sınıflarında 20 ve üstü öğrenciye sahip öğretmenlerden daha avantajlı oldukları söylenebilir.

Sonuç

Öğrenci kontrolü, okul yaşamının önemli bir parçasını oluşturur. Gözetimci öğrenci kontrol ideolojisinin egemen olduğu okullarda, düzen ve istikrara vurgu yapılır. Öğrenciler, görünüşlerine ve toplumsal statülerine göre değerlendirilir. Öğrenci, kontrol edilmesi gereken bir varlık olarak görülür ve her türlü eylem ve söylemde öğrenci davranışını kontrol etmeye yöneliktir. Buna karşılık insancıl öğrenci kontrol ideolojisi, öğrencinin biricikliğini ön plana çıkarır. Okul, bir topluluktur. Bu bakış açısı, öğrenci öğrenmelerini psikolojik ve sosyolojik kavramlarla açıklamaya ve analiz etmeye çalışır. Okul, öğrenci ihtiyaçlarının karşılandığı ve bireyselliğinin inşa edildiği bir yaşama ve öğrenme yeridir. Öğretmenlerin öğrenci kontrol ideolojilerini belirlemeye dönük bu araştırma ile aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu gözetimci öğrenci kontrol ideolojisine sahiptir.
- Okul müdürlerinin öğrenci kontrolüne dönük sergiledikleri davranışlar, bayan öğretmenlerin öğrenci kontrol ideolojilerini etkilemektedir.
- Deneyimli öğretmenler, mesleğe yeni başlamış öğretmenlerin öğrenci kontrolünde sorun yaşayacaklarını düşünmektedirler.
- Öğrenci sayısı arttıkça, öğretmenlerin gözetimci öğrenci kontrol davranışı artmaktadır.
- Öğretmenlerin mezun oldukları okullar, öğrenci kontrol ideolojilerini etkilemektedir.
- Öğretmenlerin mesleki kıdemleri, öğretmenlerin öğrenci kontrol ideolojilerini etkilemektedir.
- İnsancıl öğrenci kontrol ideolojisine sahip öğretmenler, öğrencilere rehberlik yapılması gerektiğine inanmaktadırlar.
- Gözetimci öğrenci kontrol ideolojisine sahip olan öğretmenler, sınıfta sergiledikleri katı tutum ve davranışların öğrenciler tarafından yanlış anlaşılmayacağını düşünmektedirler.

Araştırma İçin Öneriler: Bu çalışmada öğretmenlerin öğrenci kontrol ideolojilerine yönelik görüşleri, kişisel özellikleri ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda, kontrol ideolojilerinin okulun bulunduğu sosyal çevre, öğrencilerin ekonomik durumu, öğrencilerin buldukları sosyal çevre ve başarı durumları değişkenlerine göre incelenebilir. Bu çalışma, ilköğretim okullarında ve bu okullarda görev yapan sınıf öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir. Bu ve benzer çalışmaların diğer okul kademelerinde de yapılabilir. Bundan sonraki çalışmalarda, okul iklimi, bürokrasi, öğrenci başarısı, kişilik, örgütsel sosyalleşme, okul yaşamının niteliği değişkenleri ile öğrenci kontrol ideolojileri arasındaki ilişki incelenebilir.

Kaynaklar

- Appleberry, J. B. ve Hoy, W. K. (1969), “The pupil control ideology of Professional personnel in ‘open’ and ‘closed’ elementary schools”, *Educational Administration Quarterly*, 5, 74-85.
- Bean, J. S. ve Hoy, W. K. (1974), “Pupil control ideology of teachers and instructional climate in the classroom”, *High School Journal*, 58, 61-9.
- Blankenship, J. ve Hoy, W. K. (1967), “An analysis of the relationship between open-and closed-mindedness and capacity for independent thought and action”, *Journal of Research in Science Teaching*, 5, 69-72.
- Cicmanec, K. ve Diğerleri. (2001), *High School Mathematics Teachers: Grading Practice and Pupil Control Ideology*, [ERIC: ED453290].
- Deibert, J. P. ve Hoy, W. K. (1977), “Custodial high schools and self-actualization of students”, *Educational Research Quarterly*, 2, 24-31.
- Denig, S. J. (1999), “Discipline in public and religious elementary and secondary schools: a comparative analysis”, *The Journal of Research on Christian Education*, 8, 51-74.
- Finkelstein, R. (1998), *The effects of organizational health and pupil control ideology on the achievement and alienation of high school students*, Basılmamış Doktora Tezi, NY: St. John’s University.
- Gaffney, P. V. (1996), *An Investigation into the Test Reliability of the Pupil Control Ideology Form*, [ERIC:ED397098].
- Gilbert, D. C. ve Levinson, D. J. (1957), “Custodialism and humanism in mental hospital structure and staff ideology”, Greenblatt, M. (Ed), *The Patient and the Mental Hospital*, (pp.20-34), IL.: The Free Pres.
- Helsel, A. R. (1976), “Personality and pupil control behaviour”, *Journal of Educational Administration*, 14, 79-86.

- Hoy, W. K. (1967), "Organizational socialization: the student teacher and pupil control ideology", *Journal of Educational Research*, 61, 153-5.
- Hoy, W. K. (1968), "Pupil control and organizational socialization: the influence of experience on the beginning teacher", *School Review*, 76, 312-23.
- Hoy, W. K. (1969), "Pupil control ideology and organizational socialization: A further examination of the influence of experience on the beginning teacher", *School Review*, 77, 257-65.
- Hoy, W. K. (1972), "Dimensions of student alienation and characteristics of public high schools", *Interchange*, 3, 38-52.
- Hoy, W. K. (1978), "Scientific research in educational administration", *Educational Administration Quarterly*, 14, 1-12.
- Hoy, W. K. (1982), "Recent developments in theory and research in educational administration", *Educational Administration Quarterly*, 18, 1-10.
- Hoy, W. K. (1994), "Foundations of educational administration: traditional and emerging perspectives", *Educational Administration Quarterly*, 30, 178-98.
- Hoy, W. K. (2001), "The Pupil Control Studies: A Historical, Theoretical and Empirical Analysis", *Journal of Educational Administration* 39 (5), 424-441.
- Hoy, W. K. ve Henderson, J. E. (1983), "Principal authenticity, school climate, and pupil-control orientation", *Alberta Journal of Educational Research*, 2, 123-30.
- Hoy, W. K. ve Sweetland, S. R. (2000), "Bureaucracies that work: enabling not coercive", *Journal of School Leadership*, 10, 525-41.
- Leppert, E. ve Hoy, W. K. (1972), "Teacher personality and pupil control ideology", *The Journal of Experimental Education*, 40, 57-9.
- Lunnenberg, F. C. (1983), "Pupil control ideology and self concept as a learner", *Educational Research Quarterly*, 8, 33-9.
- Lunnenberg, F. C. (1991a), "Educators' pupil-control ideology as a predictor of educators' reactions to pupil disruptive behavior", *High School Journal*, 74, 81-7.
- Lunnenberg, F. C. (1991b), "Pupil control ideology and behavior as predictors of environmental robustness: public and private schools compared", *Journal of Research and Development in Education*, 24, 14-19.

- Lunnenberg, F. C. (1992), "Locus of control, pupil control ideology, and dimensions of teacher burnout", *Journal of Instructional Psychology*, 19, 13-22.
- Lunnenberg, F. C. ve Schmidt, L. J. (1989), "Pupil control ideology, pupil control behavior, and quality of school life", *Journal of Research and Development in Education*, 22, 35-44.
- Moretz, S. A. (1997), *Trust, autonomy, and teacher's student control ideology*, Basılmamış Doktora Tezi, NJ: Rutgers University.
- Morrison, T. G., Wilcox, B., Madrigal, J. L., McEwan, B. (1997), "Development of teachers' theoretical orientations toward reading and pupil control ideology", *Reading and Research Instruction*, 36, 141-56.
- Morrison, T. G., Wilcox, B., Madrigal, J. L., Roberts, S., Hintze, E. (1999), "Teachers' theoretical orientations toward reading and pupil control ideology: a national survey", *Reading Research and Instruction*, 38, 333-50.
- Nachtsheim, N., Hoy, W. K. (1976), "Authoritarian personality and control ideologies of teachers", *The Alberta Journal of Educational Research*, 22, 173-7.
- Packard, J. S. (1989), "The pupil control studies", *Handbook of Research on Educational Administration*, Boyan, N., Longman, New York, NY, pp. 185-207.
- Saad, I. A., Hendrix, V. L. (1993), "Pupil control ideology in a multicultural society: Arab and Jewish teachers in Israeli elementary schools", *Comparative Education Review*, 37, 21-30.
- Yılmaz, K. (2002), *İlköğretim Okulu Müdürlerinin Liderlik Davranışlarıyla Öğretmenlerin Öğrenci kontrol Yaklaşımları ve Öğrencilerin Okul Yaşamının Niteliğine İlişkin Alguları Arasındaki İlişkiler*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Willower, D. J. ve Jones, R. G. (1963), "When pupil control becomes an institutional theme", *Phi Delta Kappa*, 45,107-9.
- Willower, D. J. ve Jones, R. G. (1965), "Hypotheses on the School as a Social System", *Educational Administration Quarterly*, 1, 40-51.
- Willower, D. J., Jones, R. G. (1967), "Control in an educational organization", Raths, J. D., Pancella, J. R., Ness, J. (Eds), *Studying Teaching* (pp. 424-428), NJ: Prentice-Hall.
- Willower, D. J., Eidell, T. L., Hoy, W. K. (1967), *The School and Pupil Control Ideology*, PA: Pennsylvania State University.